

VEDSVAMPAR PÅ EK

18. Brödmärgsticka, *Perenniporia medulla-panis*

Stellan Sunhede

Sjutton tickor på ek har tidigare beskrivits och illustrerats i Ekbladet. En av dessa är askticka, *Perenniporia fraxinea* (Sunhede 2008). Här presenteras en art av samma släkte, nämligen brödmärgsticka, *P. medulla-panis*, som i motsats till den hattbildande asktickan har en skorplik (resupinat) fruktkropp.

Fruktkropp

Brödmärgsticka – *Perenniporia medulla-panis* (Jacq.: Fr.) Donk.

Vedlevande ticka. Fruktkroppar fleråriga, skorplikt vidväxta, varierande i storlek och form, från mindre än 5x5 cm till mer än 30 cm långa och 20 cm breda, upp till 13 mm tjocka, som färska segt korkartade, i torrt tillstånd ± träaktigt hårda, kan på vertikalt substrat få en förtjockad, utbuktad kant upptill med vitaktig-brun-svart ovansida (Figur 1), mera sällan med hattlikt utbuktande överkant (Figur 2). Poryta slät eller undulerad, som färska vitaktig till krämfärgad, stundom med blekt gula partier och brunbeige till beigeroöda fläckar (Figur 1, 2), hos övervintrade fruktkroppar av vitaktiga-ockrafärgade-blekbruna nyanser. Porer små, 4-5 per mm, med tjocka väggar, runda, på vertikalt substrat ± utdragna. Rörlager vitaktigt, krämfärgat till brunbeige, hos äldre fruktkroppar ± tydligt skiktade, 1-5 mm tjocka, i äldre skikt ofta med inväxt vitt mycelium. Fruktkroppskött (trama) som färskt läderartat till svampigt, som torrt korkartat,

tunt, upp till 1 mm tjockt, vitaktigt-ockrafärgat-brunbeige. För mikroskopiska kännetecken se Hansen & Knudsen (1997) och Ryvarden & Gilbertsons (1994).

Arten delades tidigare in i två varieteter (Ryvarden 1978), en på ek (var. *medulla-panis*) och en på gran (var. *multistratosa*). Den senare varieteten anses numera vara synonym till gräddticka (*Perenniporia subacida*). Den snarlika gräddtickan växer på barrved men är några få gånger funnen på lövved (Ryvarden & Gilbertson 1994). Förutom substrat skiljs de båda arterna åt på mikroskopiska karaktärer.

Ekologi

I Sverige är brödmärgstickan funnen på naken ved av ek, *Quercus* (Figur 1-4) Mestadels finner man den på basen av gamla ekstubbar (Figur 1, 2) men fruktkroppar kan även utvecklas på fallna stammar och i håligheter på levande träd. Värdräd är observerade i slutna lövskog, beteshagar och parker. Svampen kan även ses på kvarvarande stubbar av ek långt efter det att kringstående träd avverkats. Ek är huvudsubstratet i Sverige men arten är även rapporterad från andra trädslag (Olofsson 1996).

Från Polen noterar Domański (1972) lövträd, särskilt *Quercus*. Av 25 fynd i Tjeckien och Slovakien rapporterar Kotlaba (1984) 21 (84%) på ek (*Quercus* sp. 10, *Q. cerris* 1, *Q. petraea* 1, *Q. robur* 9) och 4 fynd från andra lövträd

(*Alnus glutinosa* 1, *Fraxinus* sp. 2, and *Tilia* sp. 1). Breitenbach & Kränzlin (1986) visar en fruktkropp på en murken ekstam i Schweiz. För Europa anger Ryvarden & Gilbertson (1994) att arten ofta växer på ek och listar en rad andra lövträd som arten observerats på.

Röta

Brödmärgstickan orsakar en intensiv vitröta i ekved (jämför Figur 3-5). Av fruktkropparnas position att döma kan rötan nå åtminstone 4 m upp i stammen. Rötan är aktiv i ekstubbar lång tid efter det att stammen fällts (Figur 1, 2). Den rötade veden blir till slut mjuk och ofta ses vita, avlånga fläckar eller stråk av cellulosa (Figur 5).

Utbredning och status

I Sverige är brödmärgstickan relativt sällsynt och spridd inom ekens naturliga utbredningsområde. Arten är sällsynt i Danmark, Finland och Norge (Hansen & Knudsen 1997). Den är funnen i Estland, Lettland och Litauen (Ryvarden & Gilbertson 1994, Sunhede & Vasiliauskas 1996). Svampen är vitt spridd i övriga Europa (Ryvarden & Gilbertson 1994). Enligt Gilbertson & Ryvarden (1987) är brödmärgstickan en kosmopolitisk art som är vida utbredd i västra och östra skogsregionerna i Nordamerika.

Svampen är rödlistad i Sverige under kategorin NT, nära hotad (Gärdenfors 2010). I Danmark klassas arten som CR, akut hotad (Wind & Pihl 2010), i Estland EN, starkt hotad (Estonian Red List 2011, Public Database 2011), i Finland VU, sårbar (Kotiranta m.fl. 2010), i Lettland VU, i Litauen R, sällsynt, i Norge VU (Brandrud m.fl. 2010) och i Polen VU (Wojewoda & Lawrynowicz 2006).

Artens roll i skogsbruket

Brödmärgstickan är visserligen en intensiv vitrötare (Figur 3-5), men då den är tämligen sällsynt i Sverige torde den vara av mindre betydelse i ett välskött ekskogsbruk.

Summary

Sunhede, S. 2011. Vedsvampar på ek. 18. Brödmärgsticka, *Perenniporia medulla-panis* (Jack.: Fr.) Donk. (Wood fungi on oak. 18. Pancake crust, *Perenniporia medulla-panis* (Jack.: Fr.) Donk. – Ekbladet 26: 14-19.

The gross morphology, ecology and distribution of the polypore *Perenniporia medulla-panis* (Jack.: Fr.) Donk are treated. Colour photos show fruit bodies, substrate and decayed wood. The perennial fruit bodies are typically resupinate. On vertical substrate they may have a narrowly reflexed upper margin or rarely develop a roundly thickened upper margin. Fruit bodies are found on decorticated wood. They mostly appear on the bases of old stumps of *Quercus*, but are also found on fallen oak-logs and in hollows of living oaks several metres above the ground. Host trees have been found in deciduous woods, grazed woodlands and parks. In Sweden the fungus is rather rare but spread from the southernmost part to the northern range of *Quercus*. The fungus is red-listed in Sweden and classified in the category NT (Near Threatened).

Stellan Sunhede, School of Life Sciences, University of Skövde, Box 408, SE-541 28 Skövde, Sweden.
E-mail: stellan.sunhede@his.se.

Figur 1–2. Brödmärgsticka, *Perenniporia medulla-panis*. Färska fruktkroppar på sidan av barklös ekstubbe, *Quercus robur*. – 1: Skorplikt vidväxta, med förtjockad överkant. – 2: Med hattlik förtjockad överkant. – Öland, Högsrum sn, Rönnerum 2010-10-03. – Foto: Stellan Sunhede.

Figur 3–4. Brödmärgsticka, *Perenniporia medulla-panis* på ek, *Quercus robur*. – 3: Värdräd med död, naken, rötad ved (basala rester av delstam). – 4: Fälld ek med rötskadad ved och en vit, färsk fruktkropp i håligheten i tak. – 3, 4: Knivskaft ca 11 cm. – 3: Skåne, Osby sn, Björkeberga 2008-10-07. – 4: Småland, Tutaryd, Bräkentorp 2008-10-22. – Foto : Stellan Sunhede.

Figur 5. Brödmärgsticka, *Perenniporia medulla-panis*. Starkt rötad, mjuk, mycket fuktig ved. Vita, vertikala "cellulosastråk" upp till 4 mm breda. Rötbild ca 4-5 cm in i veden, under fruktkropp på basen av en ekstubbe. – Västergötland, Skövde, Karstorp 2011-04-01. – Foto: Stellan Sunhede.

Referenser

- Brandrud, T.E., Bendiksen, E., Hofton, T.H., Høiland, K. & Jordal, J.B. 2010. *Sopp. Fungi*. – In: Kålås, J.A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. *Norsk rødliste for arter 2010*. – Artsdatabanken, Norge.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1986. *Pilze der Schweiz. Beitrag zur Kenntnis der Pilzflora der Schweiz. Band 2. Heterobasidiomycetes (Gallertpilze), Aphyllophorales (Nichtblätterpilze), Gastromycetes (Bauchpilze)*. – Verlag Mykologia, Luzern.s
- Domański, S. 1972. *Fungi. Polyporaceae I (resupinatae) Mucronoporaceae I (resupinatae)*. – Warsaw.
- Estonian Red List of Threatened species*. http://elurikkus.ut.ee/prmt.php?lang=eng&redgr_id=4. (2011-03-20).
- Gilbertson, R.L. & Ryvarden, L. 1987. *North American Polypores. 2. Megasporeporia – Wrightoporia*. – Fungiflora. Oslo.
- Gärdenfors, U. (ed.) 2010. *Rödlistade arter i Sverige 2010. The 2010 Red List of Swedish Species*. – Artsdatabanken SLU, Uppsala.
- Hansen, L. & Knudsen, H. (eds.) 1997. *Nordic Macromycetes. Vol. 3. Heterobasidioid, Aphyllophoroid and Gastromycetoid Basidiomycetes*. – Nordsvamp. Copenhagen.
- Kotiranta, H., Junninen, K., Saarenoksa, R., Kinnunen, J. & Kytövuori, I. 2010.

- Kääväkkäät. Aphyllophorales & Heterobasidiomycetes.* – In: Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (eds.). 2010. *Suomen lajien uhanalaisuus. The 2010 Red List of Finnish Species.* – Ympäristöministeriö & Suomen Ympäristökäskus. Helsinki.
- Kotlaba, F. 1984. *Zem_pisné roz_í_ení a ekologie choro__ /Polyporales s.l./ v _eskoslovensku.* – Academia. Praha.
- Olofsson, D. (red.) 1996. *Tickor i Sverige.* Projektrapport 1966. – WWF.
- Public Database eBiodiversity - Taxa found in Estonia.* http://elurikkus.ut.ee/kirjeldus.php?lang=eng&id=155729&rank=70&id__puu=155729&rank_puu=70. (2011-03-20).
- Ryvarden, L. (1978). *The Polyporaceae of North Europé. 2. Inonotus - Tyromyces.* – Fungiflora. Oslo.
- Ryvarden, L. & Gilbertson, R.L. 1994. *European Polypores 2. Meripilus – Tyromyces.* – Fungiflora. Oslo.
- Sunhede, S. 2008. Vedsvampar på ek - 15. Askticka. – *Ekbladet* 23: 31–34.
- Sunhede, S. & Vasiliauskas, R. 1996. Wood and bark inhabiting fungi on oak in Lithuania. – *Baltic Forestry* 2: 23-27.
- Wind, P. & Pihl, S. (red.). 2010. - Den danske rødliste. - Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet, [2004]-. <http://redlist.dmu.dk> (opdateret april 2010).
- Wojewoda, W. & Lawrynowicz, M. 2006. *Red list of the macrofungi in Poland. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce.* – In: Mirek, Z., Zarzycki, K., Wojewoda, W. & Szelag, Z. 2006. *Red List of Plants and Fungi in Poland. Czewvona lista roslin i grzybów Polski.* – W. Szafer Institute of Botany. Polish Academy of Sciences. Kraków.